

LITERATURA PODMIOTU

Mianem literatury podmiotu określa się teksty zasadnicze dla omówienia danego problemu, np. *Portret świętego w literaturze średniowiecznej i współczesnej. Omów problem, odwołując się do wybranych przykładów*.

Literaturą podmiotu stają się więc teksty podstawowe - literackie: *Legenda o św. Aleksym, Św. Szymon Sługąnek* itd. Jeśli wybrałeś temat poświęcony związkom literatury z innymi dziedzinami sztuki, zapewne umieścisz tutaj również dzieła plastyczne, muzyczne lub filmowe.

LITERATURA PRZEDMIOTU

Stanowi ważną część w przygotowaniu maturalnym, daje bowiem przegląd myśli skupionej wokół problemu. Tu jednak ważne zastrzeżenie, wszelkiego rodzaju bryków - streszczeń - nie traktuj jak literatury przedmiotu. Rzecz idzie o donioślejsze teksty: artykuły, książki, eseje na dany temat.

PRACA KONCEPCYJNA I PIERWSZAWERSJA PLANU

Myślenie o temacie prezentacji i sposobie jego realizacji, to najbardziej burzliwy i chaotyczny proces. Pomysły przychodzą nam do głowy w przedziwnych okolicznościach. I tu pojawia się istotna kwestia. Zapisujemy je tak, jak się zrodziły w naszych myślach, potem dopiero przyglądamy się ich pełnej zawartości. Bardzo często na tym etapie tworzenia posługujemy się notatkami typu hasłowego.

1. Wyjaśnić pojęcie we wstępie
2. Wypisać bohaterów przeżywających metamorfozę, z różnych epok
3. Scharakteryzować każdego z bohaterów, odzwiercizlając ich sylwetki z pamięci
4. Wypisać w punktach sens metamorfozy w przywołanych postaciach
5. Wyszukać cytaty na otwarcie mowy

Polecenia ujęte w formie nakazu umysławiają przyszłemu mówcy zadania do wykonania

Z takiego prostego rozpisania widać „rozbiór” tematu, poszukiwanie do niego klucza, odtwarzanie wiedzy i miejsc, które wymagać będą uzupełnienia przez literaturę przedmiotu.

Nikt nie buduje domu bez stworzenia jego projektu. Nie komponujemy tym samym wystąpienia, nie planując jego struktury, gdyż wygłaszany tekst nie może być sumą szczegółów, lecz spójną kompozycją.

Zwyczajowo rozróżnia się dwa poziomy kompozycji: strukturę podstawową (główny szkielet) oraz uporządkowanie szczegółów. Konspekt wystąpienia służy tobie, więc notatki w nim zamieszczone przeznaczone są tylko dla jednego odbiorcy. Stworzył je więc musisz tak, by pomogły ci szybko opanować strukturę wystąpienia. Plan, o którym była mowa wcześniej, jest sumą twoich doświadczeń wypracowanych przez kilka miesięcy ćwiczeń oraz podstawą do zbudowania konspektu, który uporządkuje całą wypowiedź i uzmysłowi twoje działania krok po kroku. Konspekt to nic innego jak dokładny scenariusz. Nanosimy na niego uwagi dotyczące np. wykorzystania narzędzi (nagrania, fiszki, itd.). Jest on niezwykle pomocny tym, którzy boją się, że zapomną co i w jakim momencie zaprezentować komisji.

WSTĘPI I ZAKOŃCZENIA

Znaczący specyfiki wystąpień wiedzą doskonale, iż wstęp i zakończenie to priorytety w tworzeniu wystąpień. Należy im poświęcić stosownie dużo czasu i uwagi, bowiem błędy pojawiające się w tych dwóch częściach wystąpienia niezwykle trudno naprawić. Z punktu widzenia psychologii wystąpień, nieodzownym będzie stwierdzenie, że treści prezentowane zarówno we wprowadzeniu, jak i podsumowaniu, z podwójną siłą docierają do zmysłów słuchacza. Kierowani nawykami szkolnymi błędnie sądzimy, że wystarczy przygotować po jednym zdaniu wstępu i zakończenia. To mylne założenie. Początkujący mówcy sądzą także, że jeśli będą mieć dobre rozwinięcie, to początek i koniec swego wystąpienia zawsze uda się im zaimprovizować. Niestety, w wystąpieniu maturalnym nie chodzi o improwizację. I z tej przyczyny obu elementom poświęcimy stosowną uwagę. Przyglądanie się konstrukcji wstępu i zakończenia proponuje rozpocząć od błędów, jakich nie należy popełniać podczas żadnego wystąpienia - tym bardziej maturalnego.

WSTĘP

Nierozważnie przyjmujemy (czasami), iż należy słuchacza uprzedzić, że jesteśmy źle przygotowani lub że nie czujemy się kompetentni, by podejmować dany temat. Przykładem takiego sposobu myślenia jest następująca wypowiedź:

- *Szanowni Państwo, nie jestem chyba najlepiej przygotowany, nie wiem, czy to, co powiem, odpowiada tematu spotkania...*

Nie wdając się w komentarze, kategorycznie i jednoznacznie ostrzegamy: to nie jest droga do zwycięstwa. Wzbudzenie litości u słuchacza opowiadaniem, niczym w poezji barokowej, iż jesteśmy słabi lub przestraszeni, skutkuje najczęściej odwrotnymi do spodziewanych reakcjami egzaminatorów. Słuchacz poświęca ci czas i w zamian chce obcować z kimś ciekawym i rzetelnym. Przygotowanie mówcy, to także rodzaj szacunku żywionego wobec odbiorcy.

Pracując nad wstępem, na pewno musisz odrzucić sztafpe. Nawyki szkolne u progu tego działania nieco mogą przeszkadzać. Owe zwyczajowe: - *Średniowiecze to epoka trwająca...*, - *Bohaterem, którego...* odpychaj schematyzmem. Należy je porzucić.

Eliminując schematyzm wyzbywamy się także zbyt oczywistych wniosków: - *Jak państwo wiedzą, II wojna światowa rozpoczęła się w 1939 roku.*

W rozprawach traktujących o publicznym zabieraniu głosu zaleca się wprowadzenie odrobiny humoru. Podczas egzaminu maturalnego nie będzie to łatwe. Korzystać z tego środka powinny tylko osoby posiadające szczególnie lekki dar wymowy.

No, i najważniejsze - we wstępie należy dokładnie, wyraziście sprecyzować temat i cel. Budując wprowadzenie do tematu wystąpienia, nade wszystko dbamy o:

- wskazanie pełnego brzmienia tematu,
- sprecyzowanie celu (sformułowanie problemu, tezy bądź hipotezy),
- zbudowanie podłoża do dalszego wyводу.

Korzystamy przy tym z:

- cytatów - adekwatnych, nietuzinkowych, spajających ciąg myślowy,
- pytań retorycznych - wzmocniających główną tezę,
- odwołań do bieżących wydarzeń - pomogą zapewne uzmysłowić słuchaczowi ciągłość pewnych procesów,
- omówienia scenariusza swojego wystąpienia - pozwoli to z kolei (już na wstępie) uporządkować i potem przywoływać jego elementy w wystąpieniu,
- przygotowanych danych statystycznych - przedstawionych słuchaczowi w ciekawy sposób.

Słowo we wstępie wzmocnić możemy obrazem (reprodukcjami, filmem, felietonem filmowym itd.).

Poszczególne części wystąpienia należy wyraźnie oddzielić, lecz przejścia nie powinny być zbyt nagłe. Tak więc między wstępem a rozwinięciem wkomponować trzeba kilka zadań stanowiących wyraźny pomost¹². Ta sama idea towarzyszy konstrukcji rozwinięcia i zakończenia.

Kolejne fragmenty wystąpienia różnić się będą między sobą nie tylko zadaniami przed nimi stojącymi,

ale i skondensowaniem treści. Podsumowanie mowy zwyczajowo zbiera podniesione w roznieśione wątki, powtarza najważniejsze kwestie, poddaje pod rozwagę problemy. W tej części wystąpienia nie ma już miejsca na inicjowanie nowych zagadnień. Za niedopuszczalne uchodzi nagłe zakończenie (np. z powodu braku czasu) lub zapomnienie o tej części. Podobnie jak we wstępie, unikamy fałszywej skromności i informowania o własnych niedociągnięciach. Kropkę nad „i” natomiast stanowi podziękowanie słuchaczowi za wysłuchanie. Pełni ono dwie role - grzecznościową i informacyjną, z wyraźnym zaznaczeniem, że wypowiedź została zakończona.

ZESTAW ZWROTÓW SŁUŻĄCYCH BUDOWANIU WYPowiedZI

- *Szanowna komisjo! Pozwolą państwo (nigdy: pozwólcie - to forma niegrzeczna), że swój wywód rozpocznę od...*
- *Szanowna komisjo! Proszę pozwolić, że swój wywód otworzę prezentacją...*
- *Wychodząc z tego założenia, postawiłem tezę...*
- *Argumentów szukałem w...*
- *Źródła prymarne, wykorzystane w dowodzeniu mojej tezy, niezbicie wykazują...*
- *Zbliżając się do podsumowania wywodu...*
- *... powyższe słowa niewątpliwie wskazują na...*
- *Kluczem do moich poszukiwań stało się...*
- *Fizykowym się wydaje...*
- *Przyjęte argumenty w moim mniemaniu udowodniły...*

ROZWIŃCIE MYŚLI

Konstruując zasadniczą część wystąpienia, czyli rozwinięcie, przyjdzie ci, mówco zmagać się z ob-
szernym materiałem i decydować zapewne długie godziny, czy teza postawiona na początku wywodu
znalazła swoje odzwierciedlenie w przygotowanych argumentach.

Dobrze jest, budując wystąpienie, rozpisać je sobie na śródtytuły. Wówczas, dopracowując
poszczególne partie, łatwiej będzie je lokalizować. Mając tak przejrzystą koncepcję, w naturalny sposób
dokłada się pomosty między kolejnymi elementami.

Każdą myśl musi być systematycznie wyłożona. Nie podejmujemy dwóch wątków jednocześnie.
Wskazane jest także dobierać treści tak, by stanowiły swoje rozwinięcie.

Tak jak wstęp pozwala na dostrojenie się do audytorium, tak część główna to rozwinięcie zasadniczego
tematu, kluczowe tezy, wyjaśnienia, przykłady, wnioski, uzasadnienia.

STYL WYPowiedZI

Język stanowi podczas prezentacji tematu maturalnego bardzo istotną warstwę. Naturalnie sprawności
językowej nie nabywa się z dnia na dzień. Ogląda, błyskotliwość, lekkość i wymowność są wynikiem
długiego, zmuśnego i kontrolowanego procesu. Ale każdy (ten bardziej i mniej predestynowany mówca) ma
szansę zbudować poprawną wypowiedź. Wszystkie najważniejsze uwagi zamknięte zostaną w punktach, by
łatwiej jej było zapamiętać. Dokonując poprawek wystąpienia, należy to czynić konsekwentnie.

1. Za wszelką cenę unikaj modnych wyrażeń, pojawiających się w mediach i będących na tzw. topie (lub - jak kto woli - trendy).
2. Zwróć uwagę na stosowanie skrótów, tj. ich odmianę, wprowadzenie do wypowiedzi lub ich nadmiar.
3. Zwracaj uwagę na zbitki wyrazowe: - *Jako przykład weźmy na przykład...*
4. Odrzuć napuszony styl, który szkodzi prezentacji.
5. Wyeliminuj słówka, przerywniki - *yyy* -, *nieprawda, chciałbym powiedzieć*,
6. Unikaj powtarzających się słów, aby uzyskać efekt lekkości wywodu.
7. Konstruując zdania, zważaj na ich długość. Zbyt długie, rozdzielane wieloma przecinkami, skomplikują
artykulację myśli.
8. Najlepiej przyjmij zasadę: nowa myśl - nowe zdanie.
9. Dobre wrażenie robią zdania w stronie czynnej: - *Natychmiast go rozpoznałem*.
10. Buduj raczej zdania złożone współrzędnie.
11. Zamiast imiesłowowych równoważników zdania, stosuj wypowiedzenia proste lub współrzędnie złożone.
12. Wszelkiego rodzaju niedookreśloności budzą wątpliwość, co do kompetencji mówcy, więc wystrzegaj się
wyrażeń: *być może, niejako, jak się wydaje*
13. Pamiętaj, by nie przenosić stylu pisanego do formy mówionej, bo spowodujesz sztuczność, ociężałość
wypowiedzi